

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศโดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ จึงเป็นเหตุให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดถูกทำลายไป และทำให้ความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศเกิดความเสียหาย (สุรเชษฐ์ เชนฐมาส, 2539) การใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของปัญหาสิ่งแวดล้อม จำนวนนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจาก 1.23 ล้านคนในปี พ.ศ. 2520 เป็น 11.18 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2536 หรือประมาณ 9 เท่าตัว ในช่วงเวลา 16 ปี ทั้งนี้ยังไม่รวมนักท่องเที่ยวที่เข้าไปใช้พื้นที่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและพื้นที่อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติแบบอื่นๆ เพื่อการพักผ่อนและศึกษาหาความรู้อีกจำนวนมาก (ดร.รชนี เอมพันธุ์ และสุรเชษฐ์ เชนฐมาส, ม.ป.ป.) ในปัจจุบันอุทยานแห่งชาติที่ได้รับการประกาศจัดตั้งมีจำนวน 79 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 25,079,367 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 7.82 ของพื้นที่ประเทศและมีพื้นที่ที่กำลังดำเนินการอีก 48 แห่ง เนื้อที่ประมาณ 15,410,959 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.80 ของพื้นที่ประเทศ (กรมป่าไม้, ม.ป.ป.) ทั้งนี้การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติมีวัตถุประสงค์ เพื่อคุ้มครองรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และสัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ธรรมชาติ ที่สวยงามให้คงอยู่ สภาพเดิมตลอดไป

อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยมีลักษณะเช่นเดียวกับอุทยานแห่งชาติอื่นๆ ในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาการแสวงหาประโยชน์จากป่าเพื่อการดำรงชีพของชาวบ้านในท้องถิ่น มาตรการที่สำคัญเพื่อลดปัญหาดังกล่าวลงก็คือมวลชนสัมพันธ์ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ และเห็นประโยชน์ของการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติไว้ และการควบคุมดูแลมิให้ชาวบ้านเข้าบุกรุกพื้นที่ป่า มาตรการที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการลดความขัดแย้งระหว่างอุทยานแห่งชาติและชาวบ้านในท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องที่ดินทำกิน และการพึงทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ เช่นการสนับสนุนให้ประชาชนท้องถิ่นได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวในอุทยานโดยการเป็นมัคคุเทศก์ทัวร์ป่า (trekking tourist guide) การขายของที่ระลึก การจัดหาพาหนะรับส่ง และการให้บริการที่พักแรมแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งมาจากแนวความ

คิดในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ecotourism) (ครรรชนี เอ็มพันธ์ และสุรเชษฐ์ เชนฐมาศ ม.ป.ป.) เพื่อให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างมีขอบเขตและเป็นหลักประกันว่าจะเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ราษฎรท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชน จึงทำให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ecotourism) ขึ้นมา ซึ่ง World Wildlife Fund (WWF) ได้ให้ความจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ปกป้องพื้นที่ต่าง ๆ ทางธรรมชาติและเป็นวิถีทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านี้ (Ruschmann, 1992) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงมีจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างความสมดุลย์ให้เกิดขึ้นระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งการศึกษาเป็นหลัก เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานของสภาพแวดล้อมว่ามีความสำคัญเชื่อมโยงกันอย่างไร ซึ่งเป็นฐานของวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงถือได้ว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม (วรรณพร วัฒนชานุกร, ม.ป.ป.) ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้กำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ดังนี้คือ

1. ขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่น เพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ให้ถึงประชาชน ในทุกภูมิภาค
2. อนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้มากที่สุด
3. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอันเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

อุทยานแห่งชาติแม่ปิงเป็นหน่วยงานสังกัดส่วนอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้มีหน้าทีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นแหล่งนันทนาการแก่นักท่องเที่ยวและเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ทางธรรมชาติ ซึ่งมีสถานที่ทำการอยู่ที่บ้านผาคล้าย หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ลาน อำเภอถ้ำฝั้น จังหวัดลำพูน มีพื้นที่อยู่ในความรับผิดชอบที่ประกาศแล้วจำนวน 1,003.75 ตารางกิโลเมตร หรือ 627,343.75 ไร่ ครอบคลุมเนื้อที่อำเภอถ้ำฝั้น จังหวัดลำพูน อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอสามเงา จังหวัดตาก (คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2532) และในปัจจุบันการดำเนินงานของอุทยานแห่งชาติแม่ปิงในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากราษฎรในชุมชนทั้งในพื้นที่และบริเวณรอบ ๆ พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่ปิง โดยเฉพาะหมู่บ้านในตำบลถ้ำฝั้น อำเภอถ้ำฝั้น จังหวัดลำพูน ยังคงมีการลักลอบตัดไม้ และล่าสัตว์อยู่เสมอ รวมทั้งไม่ได้ให้ความร่วมมือและต่อต้านเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติแม่ปิงอยู่เป็นประจำ ถึงแม้ว่าจะมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ควบคู่ไปกับการใช้มาตรการด้านการ

ปราบปรามแล้วก็ตาม จึงจำเป็นที่จะต้องหาวิธีการให้ประชาชนในท้องถิ่นที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติแม่ปิง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติแม่ปิง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว อันจะนำมาซึ่งการจ้างงานและการกระจายรายได้ ในท้องถิ่นซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาชนบทให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับความต้องการและความพร้อมของประชาชนในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในอุทยานแห่งชาติแม่ปิง จังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการและความพร้อมของประชาชนท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง
2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะ ของประชาชนท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง

สมมติฐานในการศึกษา

1. ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความต้องการเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวธรรมชาติ
2. ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความต้องการให้บริการด้านพาหนะรับ-ส่งนักท่องเที่ยว
3. ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความต้องการให้บริการด้านที่พักแก่นักท่องเที่ยว
4. ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความต้องการจัดบริการขายอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว
5. ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
6. ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความรู้ด้านสถานที่ท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง
7. ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ขาดความพร้อมด้านเงินทุนและทรัพยากรที่ใช้ประกอบการให้บริการด้านการท่องเที่ยว
8. ประชาชนท้องถิ่นไม่มีใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ecotourism) หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ ธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้ และความรู้ รับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

ประชาชนท้องถิ่น (local people) หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลก้อ ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิงอำเภอเถิน จังหวัดลำพูน

ความต้องการในการเข้าร่วมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง ความประสงค์ ความอยากที่จะเข้าร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยไม่มี การบังคับ โดยกำหนดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ 4 กิจกรรม คือ

1. การเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวธรรมชาติ
2. การจัดบริการด้านพาหนะรับ - ส่ง
3. การบริการด้านที่พัก
4. การจัดบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม

ความพร้อมในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง ระดับความสามารถของบุคคลที่ทำให้สามารถดำเนินกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง ได้ โดยพิจารณาจากปัจจัย 4 ประการ คือ

1. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. ความรู้ด้านสถานที่ท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง
3. เงินทุนและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง
4. การได้รับอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว

การได้รับอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว หมายถึง การที่บุคคลในชุมชนท้องถิ่น ได้รับ อนุญาตให้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ตามพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ พ.ศ.2535 เช่น ประกอบธุรกิจด้านสถานที่พัก หรือเป็นมัคคุเทศก์ เป็นต้น

อุทยานแห่งชาติ (national park) หมายถึง พื้นที่ที่สงวนไว้เพื่อคุ้มครองรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และสัตว์ป่าตลอดจนชีวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงามอันเป็น ที่ติดตามครึ่งใจแก่ผู้พบเห็นให้คงอยู่ ในสภาพธรรมชาติดั้งเดิม เพื่อรักษาสมบัติทางธรรมชาติไว้ ให้อนุชนรุ่นหลัง ๆ ได้ชมได้ศึกษา ค้นคว้าธรรมชาตินั้น ๆ ต่อไป ตามพระราชบัญญัติอุทยาน แห่งชาติ พ.ศ.2504